

льського господарства юга Росії».

На початку ХХ ст. М. повернувся на Прилучччю, щоб зайнятися адвокатською діяльністю та 23.01(05.02). 1903 отримав дозвіл від Прилучського повітового з'їзду «ходатайствовать по чужим делам, производящимся в земских начальников, городского судьи, в вездном съезде и в губернском присутствии». Одночасно з працею приватним повіреним продовжував займатися просвітнянською діяльністю, підтримував тісний зв'язок із прилучськими гімназистами-старшокласниками. Вірогідно, через нього проходила нелегальна література і, як наслідок, ім'я Гаврила Міхновського починає з'являтися в таємних документах полтавської жандармерії.

Д. Дорошенко, який у 1905 відвідав його в Прилучках, згадував про: «... адвоката Гаврила Міхновського, рідного брата Миколи Міхновського, якого він дуже нагадував і обличчям, і всією своєю постаттю, і своїм патріотизмом в самостійницькому дусі. Я завважив, що на його канцелярії напис був українською мовою, що тоді було рідкістю. Взагалі ціла родина Міхновських була широкорайська».

Ще 1904 р. зробив безспішну спробу отримати місце нотаріуса в м. Золотоноші, для чого витримав відповідний іспит. За рік, 17(30).08.1905 він був призначений нотаріусом м. Пирятин Полтавської гвб. З 1908 стан здоров'я М. різко погіршився. Катастрофічно падав зір, лікарі констатували ураження сітківки обох очей. Наступного року сталося декілька

крововиливів в мозок, отруїлася мова. В ніч на 02(15).03.1910 М. помер. Закінчився земний шлях людини, яку Д. Дорошенко згадував серед тих, хто: «багато зробив для розвитку української національної свідомості й українського руху, кожен в своїй околиці і особливо впливаючи на молоде покоління».

Лит.: Козуб С. Коцюбинський у «Братерстві тарасівців» // Твори М. Коцюбинського: Т. 7: Листування (1886–1906) / Під редакцією С. Козуба. Х.: К.: Державне видавництво України, 1930. С. 18. (Бібліотека українських класиків); Рябінін-Склярєвський О. Михайло Коцюбинський і тарасівці: (З архівних джерел) // Коцюбинський: Збірка статтів / За редакцією Ол. Дорошкевича. Т. 1. Х.: К.: Держ. вид-во «Література і мистецтво», 1931. С. 257; Дорошенко Д. Мої спомини про давніми минуле (1901–1914 роки). Вінніпег, Манітоба: Накладом видавничої спілки Тризуб, 1949. С. 67; Наумов С.О. Братство тарасівців // Український історичний журнал. 1999. № 5. С. 44; Турченко Ф. Микола Міхновський: становлення світогляду // Молода нація: Альманах. 2003. № 2 (27). С. 73, 74, 84.

Архіви: Державний архів Полтавської області. Ф. 755. Оп. 3. Спр. 636; Ф. 138. Оп. 1. Спр. 78.

О.П. Ротач

НОВИШЬКА Марія Олексіївна (31.08.1896. Москва–12.12.1965. Київ) — мистецтвознавець, етнограф.

Походила зі старовинного старшинського роду нащадків І.Ф. Новицького — козацького полковника, відомого політичного діяча України др. пол. XVII ст.. Дочка визначного вченого, академіка ВУАН О.П. Новицького. Закінчила із золотою медаллю жіночу гімназію ім. О.Виноградської (1916). Навчалася на історико-філологічному ф-ті Московських Вищих жіночих курсів. Із 1918 проживала в Криму (Феодосія, Коктебель), де працювала вчителем, завідувала бібліотекою, навчалася в Феодосійському ін-ті народної освіти. З 1922 продовжила навчання в Київському ін.-ті народної освіти та Київському Археологічному ін-ті на кафедрі мистецтвознавства. Її викладачами були Ф.І. Шміт, С.О. Гіляров, Ф.Л. Ернст, Д.М. Шербаківський. Серед наукових розвідок цього часу — «Ритм в орнаменті», «Архітектурні мотиви в орнаменті божничок» та ін.. Із 1925 продовжила навчання як аспірантка Харківської науково-дослідної кафедри мистецтвознавства, згодом — Київської науково-дослідної кафедри мистецтвознавства. Працювала в відділі тканин і шиття Лаврського музею культур і побуту. Вивчала особливості декорвання гаптованих речей церковного призначення. Захистила промовний працю «Матеріали до історії гаптарських майстерень на Україні середини XVIII ст.. Ігуменя Олена» на звання наукового співробітника. В цей період окреслилась основна сфера досліджень Н. — художній текстиль (гаптування, вишивка, вибійка,

килимарство). Займалася проблемами методики музейної роботи, з метою поповнення фондів здійснювала планові відрядження та експедиції в різні регіони України. У 1933 була звільнена з музею «як ідеологічно класово чужий елемент націоналістично-ворожої орієнтації» із заборонаю працювати в наукових установах. У 1934–41 працювала телеграфісткою, бібліотекаркою, завідувала книгосховищем Київської науково-технічної бібліотеки, заступником директора бібліотеки Київського державного у-ту ім. Т.Г. Шевченка. У повоєнні роки працювала науковим співробітником Академії архітектури УРСР, із 1948 завідувала бібліотекою Держбуду УРСР. У 1940-і рр. вивчала вибійку як самобутній вид народного мистецтва. Опрацювала близько півтори тисячі зразків вибійки, збрала відомості про майстрів, особливості виробничого процесу. Підготувала нариси з цієї тематики та монографію, яку не було опубліковано. Чільне місце в її дослідженнях упродовж багатьох років посідало вивчення тканин найдавніших археологічних культур на теренах України, зокрема трипільських тканин. Н. досліджувала також золотне гаптування Київської Русі, зокрема унікальні пам'ятки з фігурними зображеннями. В останні роки життя вивчала вишивку козацької старшини XVII–XVIII ст.. Похована в Києві, на Байковому кладовищі.

Тв.: Датовані епітрахілі Лаврського Музею 1640-1743 рр. // Український музей. К., 1927. Зб. 1. С. 50–70; Турецькі оксами-

ти Лаврського музею // Східний світ. 1930. № 10–11. С. 351–356: Вивчення старовинних тканин та вишивання за революційних часів на території Радянського Союзу // Записки Всеукраїнського археологічного комітету. К., 1930. Т. 1. С. 233–246: Вибійка на Україні // Вісник Академії архітектури УРСР. 1946. № 1. С. 40–42: До питання про текстиль Трипільської культури // Археологія. 1948. Т. 2. С. 44–61: Орнамент української вибійки: Альбом. К., 1950: Узорные ткани Трипольской культуры (по материалам раскопок в с. Стена) // Краткие сообщения Института археологии. К., 1960. Вып. 10. С. 33–35: Гаптування в Київській Рвсі (за матеріалами розкопок на території УРСР) // Археологія. 1965. Т. XVIII. С. 24–38: Орнаментальная вышивка средневекового Крыма // Записки Одесского археологического общества. О., 1967. Т. II (35). С. 284–288: Вишивка і гаптування // Історія українського мистецтва: У 6 т. К., 1968. Т. 3. С. 372–380: Давньоруське гаптування з фігурними зображеннями // Археологія. 1970. Т. XXIV. С. 88–99.

Лит.: Зайченко В. Вишивка козацької старшини XVII–XVIII ст. К., 2001. С. 10; Кара-Васильєва Т. Літургійне шитво України XVII–XVIII ст. Львів, 1996. С. 14–15; Шидря Є. Подвижниця народного мистецтва. К., 2003. С. 45–46; Студенець Н. Марія Новицька. Життєвий шлях і наукова діяльність // Студії мистецтвознавчі. 2005. Число 3. С. 103–114.

Архіви: ЦДАМЛМ України. ф. 1164 — особовий архів М. Новицької.

Н.В. Студенець

РЯШО Ян Петрович (11.04. 1880, Вероський пов., Естонія 14.04.1958, Київ) — педагог, історик освіти, редактор, громадський і політичний діяч.

Н. в сім'ї селянина. Вищу освіту здобув на історико-філологічному ф-ті та ф-ті східних мов Петербурзького ун-ту (1909). Працював викладачем в вищих навчальних закладах Естонії та в Петербурзі. Учасник громадянської війни. У 1914 Р. переїхав до України, де очолював відділи освіти в Миколаєві (1919), Олесі (1920), працював в органах радянської влади в Києві. В 1920 вступив до лав комуністичної партії.

У 1921 Р. повернувся до освітньої праці. Займав посади заступника наркома освіти, керівника Головного управління професійної освіти, науково-методичного комітету при Наркомосі та Управлінні навковими установами в Україні (1921–28). У наступні роки працював на відповідальних посадах в державному апараті України (1928–38), зокрема на посадах народного комісара легкої промисловості (1932–34), головного арбітра Держарбітражу УРСР.

Як заступник народного комісара освіти УРСР (1921) брав участь в створенні системи національної освіти України, зокрема в формуванні нової системи освіти та розробці майже всіх значущих освітніх документів, в фор-